

MARIA MAVIÑAIS

XULIO RICARDO TRIGO

*Aquí, no oficio urbano das prazas, nas avenidas
que conducen ao mar,
quebra o tempo o seu perfil de estrela e estala o
nó da vida.*

MIGUEL ANXO FERNÁN-VELLO

Em vano de posseir uns quants sentits secrets, però cap d'ells m'havia advertit sobre la transcendència d'una simple cerveza al café Casanova. Resultava estrany el sol parat en aquell cel encara grisós de l'abril i, si bé la raó em cridava que el meu destí immediat era l'impremta del pare, el cos escollia amb molta cura una taula on sadollar la set d'una llum diferent. La primavera no s'havia manifestat fins aleshores o potser jo, tan sumida en els assumptes familiars, no li havia posat atenció. Era del tot impossible imaginar que aquell acte tan aliè a la meua voluntat em canviaria la vida per a sempre.

L'escàs entusiasme dels habitants de Ligàcia es reflectia a les terrasses buides dels cafès. El debat sobre els avantatges i els inconvenients que havien suposat per al país deu anys d'independència havia arribat al Parlament. El Primer Ministre argumentava sense cap mena de pudor en qualsevol acte públic sobre la necessitat d'una aliança amb l'antic Estat Dominant. Els ligacians, decepcionats, amb un amarg sentiment de derrota, es refugiaven en la seva feina o es tancaven a casa per a gaudir, si més no, dels avanços tecnològics més sofisticats. El llarg hivern, no per habitual menys efectiu, havia estat fins aleshores un excel·lent aliat de la tristesa.

Potser per aquest clima depressiu que s'havia estès per tot el país, destacaven encara més les comprades persones que havien optat per la terrassa del Casanova, sens dubte atretes per una llum matinal capaç de remoure qualsevol nostàlgia. Vaig centrar la meua atenció en aquelles dues dones de mitjana edat vestides com als records de l'època més negra de la meua infantesa. Portaven flamants barrets passats de moda, bevien vermut, i parlaven sense descans. A l'altre extrem, alguns joves estudiaven un mapa de Ligàcia amb la meticulositat del turista que aspira, en un error d'apreciació, a descobrir-ho tot, a conèixer cada

Envaidezome de posuir uns cantos sentidos secretos, pero ningún deles me advertira sobre a transcendencia dunha simple cerveza no café Casanova. Resultaba extraño o sol detido naquel ceo aínda gris de abril e, se ben a razón me berraba que o meu destino inmediato era a impremta do meu pai, o corpo escollía con moito coidado unha mesa onde apaga-la sede dunha luz diferente. A primavera non se manifestara ata entón ou se cadra eu, tan sumida nos asuntos familiares, non lle prestara atención. Era completamente imposible imaxinar que aquel acto tan alleo á miña vontade me cambiaría a vida para sempre.

O escaso entusiasmo dos habitantes de Ligàcia reflectíase nas terrazas baleiras dos cafés. O debate sobre as vantaxes e os inconvenientes que supuxeran para o país dez anos de independencia chegara ó Parlamento. O Primeiro Ministro argumentaba sen ningún tipo de pudor en calquera acto público sobre a necesidade dunha alianza co antigo Estado Dominante. Os ligacianos, decepcionados, cun amargo sentimento de derrota, refuxiábanse no seu traballo ou pechábanse na casa para gozar, polo menos, dos avances tecnolóxicos máis sofisticados. O longo inverno, non por habitual menos efectivo, fora ata entón un excelente aliado da tristura.

Quizais por este clima depresivo que se estendera por todo o país, destacaban aínda máis as contadas persoas que optaran pola terraza do Casanova, sen dúbida atraídas por unha luz matinal capaz de remexer calquera nostálgia. Centrei a miña atención naquelas dúas mulleres de mediana idade vestidas como nos recordos da época máis negra da miña infancia. Levaban flamantes sombreiros pasados de moda, bebían vermú e falaban sen descanso. No outro extremo, algúns mozos estudiaban un mapa de Ligàcia coa meticulosidade do turista que aspira, nun erro de apreciación, a descubri-lo todo, a coñecer cada

punt cardinal d'una geografia mai no trepitjada. La resta eren taules buides, una mica desordenades en la seva nuesa, com fóruns que enyoren una vida impossible.

D'entrada no me'n vaig adonar, de la seva presència. Jo era un ésser esclavitzat per aquela llum encara freda, per un sol ingrát que semblava haver sortit només a tafanejar. Però mentre el canviar, el confident ocasional que el pare tant esmentava a les seves cartes –no hi havia dubte: el bigoti xaró, les mans cadavèriques, les celles de Marlon Brando-, em servia l'ansiejada cervesa, tot de cop, en un esgarriament involuntari de la meua mirada, el vaig percebre. No havia estat fàcil descobrir-lo en aquella taula semioculta per una columna gruixuda dels porxos. A més a més, l'home llegia sota l'ombra, aliè a l'enganyosa bondat del matí.

Al llarg de la vida m'havia trobat algunes persones llegint llibres de l'editorial del pare, fins i tot a Madrid que sempre semblava un món tan llunyà; el costum doncs m'havia vacunat contra la sorpresa. Així el vaig mirar sense gaire interès; a pesar del plaer i de l'oblit que em proporcionava aquell moment d'oci, encara em sentia perseguida per la muntanya de papers, factures, contractes, projectes, que havia rebut com a herència. Mig buida la cervesa, a punt de cedir a la veu interior que cada vegada insistia amb més força, vaig observar com l'home s'aixecava amb el propòsit de canviar la cadira de lloc. Els raigs del sol, provocador i omnipresent, amenaçaven la penombra on s'havia refugiat. Aleshores el vaig veure millor. Ell i les meves fantasies de joventut anaven tan inexorablement unides que, a pesar de la distància i dels anys, només podia identificar-lo.

Aquell personatge que llegia a l'empar dels porxos era, sense cap gènere de dubtes, en Luís Torga Branco, l'escriptor, l'home que tantes vegades havia vist tancar-se amb el pare al petit despatx de l'editorial, potser amb la idea de corregir proves o discutir les últimes novetats de la literatura ligaciana, l'home que havia robat els somnis d'una noietta esvalotada. Era ell, n'estava ben segura; envellit, amb unes robes antiquades, l'amíc del pare que sempre guardava a les butxaques algun regal imprevist per a mi: un bolígraf comprat a Amsterdam, un tros de corda dels seus avantpassats gautxescs, la il·lustració retallada d'una revista de modes francesa. «Aquest vestit et vindria com l'anell al dit», anunciava amb la seva veu profunda i madura. «Però si no tinc cap intenció de casar-

punto cardinal dunha xeografía nunca pisada. O resto eran mesas baleiras, un pouco desordenadas na súa nudez, como foros que estrañan unha vida imposible.

De primeiras non me decatei da súa presenza. Eu era un ser escravizado por aquela luz aínda fría, por un sol ingrato que parecía que saíra só a pasear. Pero mentres o camareiro, o confidente ocasional que o meu pai tanto citaba nas súas cartas –non había dúbida: o bigote choqueiro, as mans cadavèricas, as cellas de Marlon Brando-, me servía a ansiada cervexa, nun segundo, nun extravío involuntario da miña mirada, percibino. Non fora doado descubriro naquela mesa semioculta por unha columna sólida dos soportais. Ademais, o home lía baixo a sombra, alleo á enganosa bondade da mañá.

O longo da vida atopara algunhas persoas lendo libros da editorial do meu pai, mesmo en Madrid que sempre parecía un mundo tan afastado; xa que logo o costume vacinárame contra a sorpresa. Así pois mireino sen a penas interese; a pesar do pracer e do esquecemento que me proporcionaba aquel momento de vagar, aínda me sentía perseguida polo monte de papeis, facturas, contratos, proxectos, que recibira como herdanza. Medio baleira a cervexa, a piques de ceder á voz interior que cada vez insistía con máis forza, observei como o home se erguía co propósito de cambia-la cadeira de sitio. Os raios do sol, provocador e omnipresente, ameazaban a penumbra onde se refuxiara. Entón vino mellor. El e as miñas fantasías de xuventude ían tan inexorablemente unidas que, malia a distancia e os anos, non podía deixar de identificalo.

Aquel personaxe que lía ó abeiro dos soportais era, sen ningunha dúbida, Luís Torga Branco, o escritor, o home que tantas veces vira pechase co meu pai no pequeno despacho da editorial, se callar coa idea de corrixir probas ou de discuti-las últimas novidades da literatura ligaciana, o home que roubara os soños dunha mocifia alborotada. Era el, estaba completamente segura; envellecido, cunhas vestimentas anticuadas, o amigo do meu pai que sempre gardaba nos petos algún regalo imprevisto para min: un bolígrafo comprado en Amsterdam, un anaco de corda dos seus devanceiros gauchos, a ilustración recortada dunha revista de modas francesa. «Este vestido viriache coma embude á boca do xerro», anunciaba coa súa voz profunda e madura. «Pero se non teño ningunha

me», responia jo des d'una ingenuïtat que imaginava maliciosa.

Tot el que em preocupava aquell matí havia passat de cop a un segon terme. En Luís Torga, «l'home eternament despert», com li deia el pare entre grans rialles, no s'havia adonat de la meua presència. Més aviat semblava voler fugir; fins i tot de si mateix, refugiat en la lectura, sota l'ombra humida de la pedra. Quin era el meu desig? Potser abordarlo amb afecte, ja sense odi; recordar-li els seus regals inservibles, les seves carícies colpidores, els seus comentaris sardònics sobre l'escàs futur que em podia proporcionar un pare editor en aquella època trasbalsada? O potser reprotxar-li aquella actitud que havia convençut el meu pare sobre l'oportunitat del meu exili? Em vaig remoure inquieta en la cadira, vaig suplicar amb la mirada el cambrer que em fes fora amb alguna acusació indecent, vaig imaginar que s'anunciava la tan esperada votació del Parlament i tothom regressava a casa seva definitivament derrotat.

Res d'això va tenir lloc. Vaig acabar la cervesa d'un glop i el seu contacte massa fred em va fer tossir. L'home, mentre jo romania immòbil i espantada, em va mirar per damunt del llibre, sens dubte molest per la interrupció d'aquella tos imprevista, però no va fer cap gest de reconeixement. Vaig agafar la bossa de mà i em vaig allunyar amb rapidesa de l'indret; gairebé corria en direcció a la Rúa Travesa on encara es podia llegir, pels volts del número sis, aquell rètol que ja no tenia sentit: *Imprenta Maviñais*. Però vaig ser incapaç de dur a terme la meua fugida. A l'altura del quiosc del Campo, em vaig aturar. Per què fugia? Potser escapava del passat quan la mort del meu pare m'havia dut fins als seus braços? Tal vegada ja no era la mateixa persona?

Durant molt de temps havia viscut a Madrid, primer com a estudiant de ciències econòmiques, mentre Ligàcia era sempre un record llunyà, el d'un lloc per a les vacances; més tard, quan vaig començar a treballar en aquella empresa que m'absorbia a temps complet, va passar a ser només el territori dels somnis. El meu pare freqüentava molt més Madrid que jo Brigantium. Els seus viatges ens permetien veure'ns i mantenir el contacte gairebé perdut des de la mort de la mama. Sense cap idea sobre quin seria el meu comportament, vaig tornar sobre els meus passos i el vaig distingir de nou a la terrassa del Casanova. Però no estava sol. Hi havia molts joves al seu voltant. En vaig

intención de casar», respondía eu desde unha inxenuidade que imaxinaba maliciosa.

Todo o que me preocupaba aquela mañá pasara de súpeto a un segundo termo. Luís Torga, «o home eternamente esperto», como lle dicía o meu pai entre grandes risos, non se decatara da miña presenza. Máis ben parecía querer fuxir; incluso de si mesmo, refuxiado na lectura, baixo a sombra húmida da pedra. ¿Cal era o meu desexo? ¿Quizais abordalo con afecto, xa sen odio; recordarlle os seus agasallos inservibles, as súas caricias emotivas, os seus comentarios sardónicos sobre o escaso futuro que me podía proporcionar un pai editor naquela época trastornada? ¿Ou quizais reprocharlle aquela actitude que convencera ó meu pai sobre a oportunidade do meu exilio? Remexinme inqueda na cadeira, supliqueille coa mirada ó camareiro que me botase fóra con algunha acusación indecente, imaxinei que se anunciaba a tan esperada votación ó Parlamento e que todo o mundo regresaba á súa casa definitivament derrotado.

Nada daquilo ocorreu. Acabei a cervexa dun grolo e o seu contacto demasiado frío fíxome tusir. O home, mentres eu quedaba inmóbil e espantada, miroume por riba do libro, sen dúbida molesto pola interrupción daquela tose imprevista, pero non fixo ningún xesto de recoñecemento. Collín o bolso e afasteime con rapidez do lugar; case corría en dirección da rúa Travesa onde aínda se podía ler, á altura do número seis, aquel rótulo que xa non tiña sentido: *«Imprenta Maviñais»*. Pero fun incapaz de levar a cabo a miña fuxida. Onda o quiosco do Campo, detívenme. ¿Por que fuxía? ¿Quizais escapaba do pasado cando a morte do meu pai me levara ata os seus brazos? ¿Tal vez xa non era a mesma persoa?

Durante moito tempo vivira en Madrid, primeiro como estudante de ciencias económicas, mentres Ligàcia era sempre un recordo alongado, o dun lugar de vacacións; máis tarde, cando comecei a traballar naquela empresa que me absorbía a tempo completo, pasou a ser unicamente o territorio dos soños. O meu pai frecuentaba moito máis Madrid do que eu Brigantium. As súas viaxes permitíannos vernos e mante-lo contacto case perdido desde a morte de mamá. Sen ningunha idea sobre cal sería o meu comportamento, volví sobre os meus pasos e distinguino de novo na terraza do Casanova. Pero non estaba só. Había moitos mozos ó seu redor. Contei seis nun desexo

comptar sis en un desig sobtat de precisió matemàtica. Crec que ell va mirar de nou encara sense veure'm i, a pesar del gest tímid que li vaig fer amb la mà, va continuar embrancat en el que semblava una discussió apassionant. Però jo ja hi era. Havia fet el pas, i no pensava tornar-me enrere.

Vaig esperar més de dues hores asseguda en una taula propera. Després de demanar *O Correo* i una altra cervesa al cambrer, em vaig dedicar a fingir. Tal i com en Torga havia fet amb mi, el diari em servia com a refugi però, en lloc d'aïllar-me del món, era la meua talaia, un observatori ben a prop de la conversa entre el madur novel·lista i els seus interlocutors. Ells mantenien una actitud indignada, sense que la fascinació que sentien per en Torga desaparegués de les mirades, de les opinions. Pel que vaig poder averiguar en aquell temps d'espionatge, els nois eren tots ells joves intel·lectuals i, el moment que travessava el país així ho exigia, molt polititzats. Reclamaven la intervenció de l'escriptor en el debat sobre la independència. Ell gaudia encara de prou prestigi per a liderar un moviment en contra del govern; pensaven que el seu concurs ajudaria a fer renèixer unes il·lusions que la pèssima política estatal havia ferit de mort.

Però les esperances al respecte d'en Luís Torga Blanco semblaven estar sota mínims. L'escriptor argumentava que havia estat el poble, votant per a conduir aquells primers anys d'independència els mateixos polítics que ens havien dirigit sota l'Estat Dominant, l'únic culpable d'haver arribat a aquell extrem.

Mentre reconstruïa les veus aïllades que m'arribaven, recordava l'enorme força dels seus llibres; la sinceritat i la bellesa de la seva poesia, la llum que la seva prosa, sobretot a les novel·les, havia transmès a un poble massa gris, massa tancat en si mateix. De cop i volta em va venir a la memòria una vella conversa entre ell i el meu pare. Sens dubte jo era una nena aleshores, però els recordava al despatx de l'editorial, sempre la vella impremta Maviñais com a escenari!, bevent aiguardent en uns petits gots portuguesos i discutint sense descans. Només tenia consciència d'unes frases: «Dormir, amic Maviñais! Fa temps que dormir se'm fa impossible. Algú va dir que dormir es com distraure's de la vida, i jo tinc massa coses a fer, massa projectes... Com podria dormir?»

súbito de precisión matemática. Creo que el mirou de novo aínda sen verme e, a pesar do aceno tímido que lle fixen coa man, continuou enfrascado no que parecía unha discusión apaixonante. Pero eu xa estaba alí. Dera o paso, e non pensaba volverme atrás.

Esprei máis de dúas horas sentada nunha mesa próxima. Despois de pedirlle *O Correo* e outra cervexa ó camareiro, dediqueime a finxir tal e como Torga fixera comigo, o diario servíame como refuxio pero, en lugar de illarme do mundo, era a miña atalaia, un observatorio moi preto da conversa entre o maduro novelista e os seus interlocutores. Eles mantiñan unha actitude indignada, sen que a fascinación que sentían por Torga desaparecese das miradas, das opinións. Polo que puider saber naquel tempo de espionaxe, os mozos eran todos eles intelectuais novos e, o momento que atravesaba o país así o esixía, moi politizados. Reclamaban a intervención do escritor no debate sobre a independència. El gozaba aínda de bastante prestixio para liderar un movemento en contra do goberno; pensaban que o seu concurso axudaría a facer renacer unhas ilusións que a pésima política estatal ferira de morte.

Pero as esperanzas ó respecto de Luís Torga Branco parecían estar baixo mínimos. O escritor argumentaba que fora o pobo, votando para conducir aqueles primeiros anos de independencia ós mesmos polítics que nos dirixiran baixo o Estado Dominante, o único culpable de que se chegase a aquel extremo.

Mentres reconstruía as voces illadas que me chegaban, recordaba a enorme forza dos seus libros; a sinceridade e a beleza da súa poesía, a luz que a súa prosa, sobre todo nas novelas, transmitira a un pobo demasiado gris, demasiado pechado en si mesmo. De súpeto veume á memoria unha vella conversa entre el e o meu pai. Sen dúbida eu era unha nena daquela, pero lembrábaos no despacho da editorial, sempre a vella impremta Maviñais como escenario!, bebendo augardente nuns pequenos vasos portuguesos e discutindo sen descansar. Só tiña conciencia dunhas frases: «¡Dormir, amigo Maviñais! Hai tempo que dormir se me fai imposible. Alguén dixo que dormir é como distraerse da vida, e eu teño demasiadas cousas que facer, demasiados proxectos... ¿Como podería dormir?»

Una mica marejada per l'efecte de les dues cerveses, vaig sentir la seva negativa a la proposta dels joves, les queixes sobre les escasses forces que li quedaven, els laments sobre el mant d'oblit que els lectors semblaven haver llançat sobre la seva obra. De res no van servir els ànims que intentaven transmetre-li totes aquelles boques, ni tampoc l'oportunitat que, segons ells, se li presentava per a demostrar que encara era possible lluitar pel que sempre havia defensat. Jo frisava per recordar-li aquelles frases, per dir-li que s'estava rendint, que el pare, si l'escoltés, se sentiria profundament decepcionat. Però qui era jo per a voler canviar la vida d'en Luís Torga Branco? Què sabia sobre els seus motius, sobre les seves derrotes personals? En cap moment, tot i la valentia que havia posat retornant-hi després de la meua fugida precipitada, vaig creure que tindria ocasió de comunicar-li aquells pensaments. Potser influïa el record del meu pare, els seus dubtes, la tristesa que emanaven les últimes cartes des de Ligácia.

Però el cert és que els joves se n'anaren, capficats, vençuts els seus anhels. Em vaig veure sola davant d'aquell home que tantes il·lusions i alegries havia contagiats a l'ànima d'una joveneta eixelebrada. Sens dubte en Luís Torga havia contribuït a despertar la meua escassa consciència nacional. El pare sempre estava ocupat amb la impremta, amb aquell projecte editorial que li havia arruïnats en diverses ocasions i del qual en Torga, encara que des de la comprensió i la complicitat, se'n fotia. En el fons, i ho vaig entendre molt més tard, admirava la tenacitat d'un home, en Federico Maviñais, el meu pare, que no havia fet servir mai la ironia per a justificar la seva dedicació a una causa.

Els joves se'n van anar i era el migdia. El sol havia començat a amagar-se darrere els núvols que a poc a poc s'anaven apoderant del cel. Jo sentia angoixa, potser pel neguit de llevar-me tard i esmorçar només unes cerveses. L'hi van deixar i va ser com si la nostra solitud d'aquella hora, asseguts tan a prop l'un de l'altre, ens condemnés a entendre'ns, a aproximar-nos i conversar. Vaig saber que aquell pensament havia estat una exclusiva de la meua imaginació quan m'hi vaig adreçar al cap d'uns minuts, després d'observar com queia en un profund silenci, potser provocat per la conversa recent.

«Vostè no em recorda, però jo sí», vaig aventurar per a la meua sorpresa, amb el cos gairebé sobre la taula, amb el desig inajornable de despertar la

Unha migalla mareada polo efecto das dúas cervexas, oín a súa negativa á proposta dos mozos, as queixas sobre as escasas forzas que lle quedaban, os laíos sobre o manto de esquecemento que os lectores parecían lanzar sobre a súa obra. De nada serviron os ánimos que intentaban transmitirle todas aquelas bocas, nin tampouco a oportunidade que, segundo eles, se lle presentaba para demostrar que aínda era posible loitar polo que sempre defendera. Eu devecía por recordarlle aquelas frases, por dicirlle que se estaba a render, que o meu pai, se o escoitase, se sentiría profundamente decepcionado. ¿Pero quen era eu para querer cambia-la vida de Luís Torga Branco? ¿Que sabía sobre os seus motivos, sobre as súas derrotas persoais? En ningún momento, malia a afouteza que demostrara volendo trala miña fuxida precipitada, crin que tería ocasión de comunicarlle aqueles pensamentos. Quizais influía o recordo do meu pai, as súas dúbidas, a tristura que emanaban as derradeiras cartas desde Ligácia.

Pero o certo é que os mozos se foron, amoucados, vencidos os seus anhelos. Vinme soa perante aquel home que tantas ilusiones e alegrías contaxiara na alma dunha mociña atolada. Sen dúbida Luís Torga contribuía a esperta-la miña escasa conciencia nacional. O meu pai sempre estaba ocupado coa imprenta, con aquel proxecto editorial que o arruinara en diversas ocasións e do cal Torga, aínda que desde a comprensión e a complicitade, se desentendera. No fondo, e entendino moito máis tarde, admiraba a tenacidade dun home, don Federico Maviñais, o meu pai, que non utilizara nunca a ironía para xustifica-la súa dedicación a unha causa.

Os mozos fóronse e era mediodía. O sol empezara a esconderse tralas nubes que paseniñamente se ían apoderando do ceo. Eu sentía angustia quizais polo desazo de erguerme tarde e almorzar só unhas cervexas. Deixárono e foi como se a nosa soidade daquela hora, sentados tan preto un do outro, nos condenase a entendernos, a aproximarnos e conversar. Souben que aquel pensamento fora exclusivo da miña imaxinación cando me dirixín a el ó cabo duns minutos, tras observar como caía nun profundo silencio, quizais provocado pola conversa recente.

«Vostede non me recorda, pero eu sí», aventurei para a miña sorpresa, co corpo case sobre a mesa, co desexo urxente de esperta-la súa curiosi-

seva curiositat. En Luís Torga va sortir amb prou feines de si mateix per dedicar-me una mirada fosca, sense vida, una mirada que neixia morta des del seu origen. Em va fitar sense interès durant uns segons, abans de replicar: «En efecte, no la recordo. És més, dubto que ens hagin presentat. Tinc bona memòria.» Mentia, sempre havia estat un mentider, però la resposta em va aturar de cop. Esperava alguna mena de dificultat, però per un instant la seva cruesa em va fer dubtar fins i tot que ell fos la mateixa persona que sempre m'acaronava els cabells, llisos i una mica salvatges aleshores, abans d'entrar al despatx del pare. Quan vaig aconseguir sobreposar-me al desconcert, vaig tornar a insistir. Li vaig explicar que era l'única filla d'en Federico Maviñais, l'editor, el seu amic; que el meu pare, com ja sabia, havia mort feia poc; que jo havia vingut a Brigantium intentant posar una mica d'ordre en tots els papers que s'hi havien anat acumulant amb el pas dels anys.

En Luís Torga Branco fingia recuperar imatges antigues a mesura que jo avançava en les meves explicacions. Em va permetre parlar durant molta estona, mentre jo pensava que potser hauria d'haver explicat abans aquelles coses, haver confessat molt abans la meua nostàlgia de Ligácia, alguna cosa semblant a un dolor agut que s'havia anat gestant a poc a poc al meu cor, o el sentiment de traïció que m'havia assaltat només conèixer la mort sobtada del pare, l'ansietat que em dominava des de la seva desaparició, sobretot per la impossibilitat física de regressar fins aleshores, quan ja havien passat dos mesos des del fatal esdeveniment.

Quan vaig veure satisfets els meus desigs d'explicar-me, vaig pensar que m'havia extralimitat. Sens dubte la intenció d'en Luís Torga era ser amable amb aquella noia que sempre trobava en la impremta Maviñais, massa sola, i potser per això oberta a la fascinació, la noieta que componia textos amb un vell joc de tipografia que ja ningú no feia servir. Sempre a la impremta! Per què mai a casa? Per què la mare restava al marge de les relacions de feina o, com en el cas d'en Torga, d'amistat? Potser el pare volia protegir-la? Eren els seus amics tan perillosos com alguna vegada li vaig sentir dir?

«Aleshores, tu ets la Maria, la Maria Maviñais?», va preguntar sense gaire interès, quan jo començava a pensar que la meua xerrameca només servia per amagar el silenci. «Ara t'én recordo. Però eres una nena, una nena molt petita!». Em vaig queixar per

dade. Luís Torga saíu con bastante esforzo de si mesmo para dedicarme unha mirada escura, sen vida, unha mirada que nacía morta desde a súa orixe. Fitoume sen interese durante uns segundos antes de replicar: «En efecto, non a recuerdo. É máis, dubido de que nos presentasen. Teño boa memoria.» Mentía, sempre foi un mentiroso, pero a resposta detívome de golpe. Esperaba algún tipo de dificultade, pero por un instante a súa cruesa fíxome dubidar incluso de que el fose a mesma persoa que sempre me acariciaba o pelo, corredío e un pouco salvaxe daquela, antes de entrar no despacho do meu pai. Cando conseguín sobrepoñerme ó desconcerto, volví a insistir. Explíqueille que era a única filla de Federico Maviñais, o editor, o seu amigo; que o meu pai, como xa sabería, morrera había pouco; que eu viñera a Brigantium intentando poñer unha migalla de orde en tódolos papeis que se foran acumulando co paso dos anos.

Luís Torga Branco finxía recuperar imaxes antigas a medida que eu avanzaba nas miñas explicacións. Permitíume falar durante un instante, mentres eu pensaba que quizais tería que explicar antes aquelas cousas, ter confesado moito antes a miña nostalxia de Ligácia, algunha cousa semellante a unha dor aguda que se fora xestando pouco a pouco no meu corazón, ou o sentimento dunha traizón que me saltara xusto ó coñece-la morte súbita do meu pai, a ansiedade que me dominaba desde a súa desaparición, sobre todo pola imposibilidade física de regresar ata aquel momento, cando xa pasaran dous meses desde o fatal suceso.

Cando vin satisfeitos os meus desexos de explicarme, pensei que me extralimitara. Sen dúbida a intención de Luís Torga era ser amable con aquela moza que sempre atopaba na impremta Maviñais, demasiado soa, e quizais por iso aberta á fascinación, a mociña que compuña textos cun vello xogo de tipografía que xa ninguén utilizaba. ¡Sempre na impremta! ¿Por que nunca na casa? ¿Por que a nai quedaba á marxe das relacións de traballo ou, como no caso de Torga, de amizade? ¿Quizais o pai quería protexela? ¿Eran os seus amigos tan perigosos como algunha vez lle escoitei dicir?

«Entón, ¿ti e-la María, a María Maviñais?», preguntou sen demasiado interese, cando eu empezaba a pensar que a miña lería só servía para agachalo silencio. «Agora te recordo. Pero eras unha nena, unha nena moi pequena!». Queixei-me por aquel

aquell qualificatiu; jo mai no m'havia considerat petita i, amb l'evident intenció de venjar-me, li vaig dir que aleshores ell sempre anava ocupat i distret, si més no de bon principi, quan no parava cap mena d'atenció a la meua presència. Em va semblar que havia anat massa lluny i que no havia encaixat bé les meves paraules; fins i tot va deixar veure una ganyota de disgust al seu rostre cansat. Però no m'importava, jo no tenia res a perdre, si més no així ho pensava. En Luís Torga va lloar de sobte la figura del pare, el seu esforç per publicar llibres de pensament que dotessin de contingut intel·lectual l'imparable moviment per la independència, l'estima pel país que sempre havia traspuat la seva obra literària. Va deplorar la seva mort poc abans d'una confessió que m'havia de deixar paralizada: «Jo també he regressat fa molt poc, i penso que la mort del teu pare hi ha tingut molt a veure.»

La meua sorpresa davant les seves paraules es va fer evident. M'alegrava que haguéssim tingut un sentiment semblant, però encara no m'atrevia a veure en l'ambigüitat de les seves frases els mateixos motius. Només ho desitjava, potser perquè necessitava com cap altra cosa la seva comprensió. En Luís Torga va parlar aleshores. Em va explicar el seu exili després dels fets de Compostel·la, quan havia estat molt a prop d'anar a la presó per la firma d'alguns manifestos. Va parlar de la seva vida a Buenos Aires; de la seva feina com a director del centre ligacià de la ciutat argentina, de les seves incursions literàries, de la seva desgana creixent davant el procés independentista en comprovar que el poble ligacià encara votava els de sempre. «I ja ho veus», va dir, «la mort del teu pare m'ha tornat a la realitat. Vaig recordar les nostres converses, com ens importava la nostra feina, la il·lusió compartida pels esdeveniments que vivia Ligàcia. Però en tornar he pogut adonar-me que no sóc ningú. Gairebé no em recorden, els meus llibres estan descatalogats; per molt que ho desitgi, i en tinc els meus dubtes, és massa tard per començar de nou.»

Vaig parar molta atenció a les seves paraules; potser perquè a cada frase em semblava recuperar alguna cosa del pare, un record o un dubte que em feia pensar. Sentia que ell també buscava algú amb el qual compartir aquelles sensacions, però, quan va acabar de lamentar-se, no vaig poder evitar anar més enllà, com un impuls inaturable de rebel·lió contra tant de pessimisme. Li vaig assegurar que acceptava els motius del seu exili, però que no podia entendre perquè no hi havia tornat abans. Ligàcia

cualificativo; eu nunca me considerara pequena e, coa evidente intención de vingarme, díxenlle que daquela el sempre andaba ocupado e distraído, polo menos nun principio, cando non concedía ningún tipo de atención á miña presenza. Pareceu-me que fora demasiado lonxe e que non encaixara ben as miñas palabras; incluso deixou ver un xesto de desgusto no seu rostro cansado. Pero non me importaba, eu non tiña nada que perder, polo menos así o pensaba. Luís Torga loou de súpeto a figura do meu pai, o seu esforzo por publicar libros de pensamento que dotasen de contido intelectual o imparable movemento para a independència, a estima polo país que sempre filtrara a súa obra literaria. Deplorou a súa morte pouco antes dunha confesión que me deixaría paralizada: «Eu tamén regresei hai moi pouco, e penso que a morte do teu pai tivo moito que ver niso.»

A miña sorpresa diante das súas palabras fíxose evidente. Alegrábame que tivesemos un sentimento semellante, pero aínda non me atrevía a ver na ambigüidade das súas frases os mesmos motivos. Só o desexaba, quizais porque necesitaba como ningunha outra cousa a súa comprensión. Luís Torga falou entón. Explicoume o seu exilio tralos feitos de Compostela, cando estivera moi preto de ir á cadea pola sinatura dalgúns manifestos. Falou da súa vida en Buenos Aires; do seu traballo como director do centro ligaciano da cidade arxentina, das súas incursións literarias, da desgana crecente ante o proceso independentista ó comprobar que o pobo ligaciano votaba ós de sempre. «Xa ves», dixo, «a morte do teu pai devolveume á realidade. Recordei as nosas conversas, cómo nos importaba o noso traballo, a ilusión compartida cos sucesos que vivía Ligàcia. Pero ó volver decateime de que non son ninguén. Case non me recordan, os meus libros están descatalogados; por moito que o desexe, e teño as miñas dúbidas ó respecto, é demasiado tarde para comezar de novo.»

Puxen moita atención nas súas palabras; quizais porque a cada frase me parecía recuperar algunha cousa do meu pai, un recordo ou unha dúbida que facía pensar. Sentía que el tamén buscaba alguén con quen compartir aquelas sensacións, pero, cando acabou de lairse, non puideron evitar ir máis alá, cun impulso imparable de rebelión contra tanto pesimismo. Asegureille que aceptaba os motivos do seu exilio, pero que non podía entender por qué non volvera antes. Ligàcia necesitaba

havia necessitat d'homes com ell, capaços de donar forma al somni col·lectiu que s'estava vivint. «Penso que em considera molt més del que jo mereixo, però dubto que hagués estat capaç de representar el que vostè diu», va puntualitzar trencant el meu discurs.

Però no va evitar que jo deixés anar tot el que pensava, tot el llast que havia acumulat mentre escoltava la seva conversa amb aquells joves, potser el que s'havia anat gestant al meu interior amb el pas del temps i la llunyania i la nostàlgia. Li vaig exposar amb tota claredat que no el reconeixia en l'home pessimista i acabat que negava la seva pròpia importància. Ell, tot i mostrar-se sorprès per la meua informació sobre els últims esdeveniments, no va dir res que em fes sentir incòmoda i vaig anar aventurant cada vegada amb més passió les meves opinions, atacant la línia de flotació del seu nihilisme. Vaig argumentar que bona part dels pensadors que havien fet possible la il·lusió de la independència havien desaparegut de manera prematura i ell no tenia dret a negar tot allò pel que havien lluitat, no tenia cap dret a burlar-se de les esperances que havia contribuït a crear. Després d'aquestes i d'altres paraules, vaig pensar que anava massa lluny i vaig guardar silenci. El dia s'amagava darrere dels núvols i també el seu ànim i el meu semblaven haver quedat ferits de mort davant la meua vehemència.

El silenci es va instal·lar de nou entre nosaltres i, com a últim recurs, vaig lloar la seva obra literària, les tres novel·les que havia llegit de jove robant hores a la son, els poemes que havien despertat la meua ansietat de bellesa. Potser, li vaig dir mentre ell negava cadascuna de les meves frases amb un gest d'escepticisme, aquells joves que havien demanat la seva col·laboració també havien trobat a les seves obres un rastre de llum, el motor d'una idea nova, un impuls que, a pesar de venir des de l'ombra, els feia creure que tot era possible encara. Potser vaig veure admiració als seus ulls, en l'atenció creixent que dedicava a les meves paraules, però no em vaig sentir especialment feliç. El vespre es va presentar de cop com l'única evidència d'una conversa duta fins a l'excés, el cel mostrava els seus desigs de convertir-se en pluja. Vam recordar aleshores que no havíem dinat i en Luís va proposar de prendre alguna cosa a Casa Edreira. Em va doldre explicar-li que havia tancat feia temps, que jo també havia volgut recuperar el sabor d'aquella carn rostida que tan bé s'avenia amb els meus records. Van passar alguns minuts en que cap dels dos va proposar una alternativa i aleshores va dir que em deixa-

homes coma el, capaces de dar forma ó soño colectivo que se estaba vivindo. «Penso que me considera moito máis do que eu merezo, pero dubido que fose capaz de representa-lo que vostede di», puntualizou rompendo o meu discurso.

Pero non evitou que eu soltase o que pensaba, todo o lastre que acumulara mentres escoitaba a súa conversa con aqueles mozos, quizais o que se xestara no meu interior co paso do tempo e o afastamento e a nostalgia. Expúxenlle con toda claridade que non o recoñecía no home pesimista e acabado que negaba a súa propia importancia. El, aínda mostrándose sorprendido pola miña información sobre os últimos sucesos, non dixo nada que me fixese sentir incómoda e fun aventurando cada vez con máis paixón as miñas opinións, atacando a liña de flotación do seu nihilismo. Argumentei que boa parte dos pensadores que fixeran posible a ilusión da independencia desaparecieran de maneira prematura e el non tiña dereito a negar todo aquilo polo que loitaran, non tiña ningún dereito a mofarse das esperanzas que contribuíra a crear. Despois destas e outras palabras pensei que ía demasiado lonxe e gardei silencio. O día escondíase tralas nubes e parecía que o seu ánimo e o meu quedarán feridos de morte ante a miña vehemencia.

O silencio instalouse de novo entre nós e, como último recurso, loei a súa obra literaria, as tres novelas que lera de nova roubándolle horas ó sono, os poemes que espertaran a meu degaro de beleza. Quizais, díxenlle mentres el negaba cada unha das miñas frases cun xesto de escepticismo, aqueles mozos que pediran a súa colaboración tamén atoparan nas súas obras unha pegada de luz, o motor dunha idea nova, un impulso que, a pesar de vir dende a sombra, lles facía crer que todo era aínda posible. Quizais vin admiración nos seus ollos, na atención crecente que dedicaba ás miñas palabras, pero non me sentín especialmente feliz. A noitiña presentouse de golpe como a única evidencia dunha conversa levada ata o exceso, o ceo mostraba os seus desexos de converterse en chuvia. Recordamos entón que non cearamos e Luís propuxo tomar algo en Casa Edreira. Doeume explicarlle que pechara había tempo, que eu tamén quixera recupera-lo sabor daquela carne asada que tan ben cadraba cos meus records. Pasaron algúns minutos en que ningún dos dous propuxo unha alternativa e entón dixo que me deixaba libre, sen dar-me

va lliure, sense donar-me opció a expressar la meua aprovació o el meu rebuig. El vaig veure com s'allunyava camí de la Rua Nova, com pujava amb dificultats la pendent que conduïa a la part alta de la ciutat, i vaig sentir de nou una gran nostàlgia, un afecte cap aquell home que s'engrandia en el record, en la distància. Tal vegada sempre havia estat així, potser només la ingenuïtat dels records infantils podia fer que estimés les restes d'aquell home que es deia Luís Torga Branco. Sens dubte l'ombra ja indefinida que s'allunyava era el fruit d'una evolució, era una de les tantes persones en que l'amic del meu pare es podia haver convertit.

Aquella trobada em va donar ànims per a revisar la infinitat de lligalls que el meu pare, a més de nombrosos deutes, m'havia deixat en herència. Treballava de sol a sol, la qual cosa era només una frase feta amb el temps boirós que m'havia rebut a Brigantium; classificava, netejava, rescatava l'oblit per tornar de seguida a enterrar-lo en un altre calaix. Sovint restava atònita davant d'algun vestigi d'aquella època feliç: llibres que jo mateixa havia ajudat a compondre, comptes de menjars a Casa Edreira als quals jo també havia assistit. El pare guardava qualsevol paper imprès que queia a les seves mans. En un principi classificava els papers solts amb un sistema que ell mateix havia ideat; més tard aquelles notes, factures, previsiones, van anar omplint sense criteri carpetes i calaixos.

La intensitat dels records que em provocaven els vells locals de la impremta no van ser prou perquè oblidés la trobada amb Torga. De vegades m'assaltava la seva imatge en algun racó del despatx, retalls del passat que s'esvaïen quan intentava concentrar la mirada en aquell punt. Després remenava nous papers i carpetes amb manuscrits que mai no havien vist la llum, passava hores tafanejant en velles teories antropològiques, en poemes que ja havien nascut sense destí o, més aviat, que el pare els hi havia proporcionat un, la seva atenció, tot i saber que mai no els podria editar.

Així van passar tres dies. El record d'en Luís Torga, lluny de dissipar-se, s'anava fent més intens, fins al punt que vaig concentrar gran part de la recerca en els papers relacionats amb la seva persona. Hi vaig trobar cartes i escrits on confessava el seu cansament respecte la lentitud del procés social que vivíem aleshores; vaig tenir notícia de petits avançaments en consultar el llibre de comptes de l'editorial, avançaments que apareixien amb massa

opció a expresa-la miña aprobación ou o meu rexeitamento. Vin como se arredaba camiño da Rúa Nova, como subía con dificultades a pendente que conducía á parte alta da cidade, e sentín de novo unha gran nostalxia, un afecto cara a aquel home que se engrandecía no recordo, na distancia. Tal vez sempre fora así, quizais só a inxenitude dos records infantís podía facer que quixese os restos daquel home que se chamaba Luís Torga Branco. Sen dúbida a sombra xa definida que se afastaba era froito dunha evolución, era unha das tantas persoas en que o amigo do meu pai se podía converter.

Aquel encontro deume azos para revisa-la infinidade de cartafoles que o meu pai, ademais de numerosas débedas, me deixara en herdanza. Traballaba de sol a sol, o cal era só unha frase feita co tempo neboento que me recibíra en Brigantium; clasificaba, rescatava o esquecemento para volver de seguida a enterralo noutro caixón. A miúdo quedaba atónita ante algún vestixio daquela época feliz: libros que eu mesma axudara a compondre, contas de comidas en Casa Edreira ás cales eu tamén asistira. O meu pai gardaba calquera papel impreso que caía nas súas mans. Nun principio clasificaba os papeis soltos cun sistema que el mesmo ideara; máis tarde aquelas notas, facturas, previsiones, foron enchendo sen criterio carpetas e estoxos.

A intensidade das lembranzas que me provocaban os vellos locais da impremta non foron abondo para que esquecese o encontro con Torga. Ás veces asaltábame a súa imaxe nalgún recuncho do despacho, recortes do pasado que se esvaían cando intentaba concentra-la mirada naquel punto. Despois remexía novos papeis e carpetas con manuscritos que nunca viran a luz, pasaba horas figando en velles teorías antropolóxicas, en poemas que xa naceran sen destino ou, mellor dito, ós que o meu pai lles proporcionara un, a súa atención, aínda sabendo que nunca os podería editar.

Así pasaron tres días. O recordo de Luís Torga, lonxe de disiparse, íase facendo máis intenso, ata o punto de que concentrei gran parte da investigación nos papeis relacionados coa súa persoa. Encontrei cartas e escritos onde confesaba o seu cansazo respecto á lentitude do proceso social que vivíamos daquela; tiven noticia de pequenos adiantos ó consulta-lo libro de contas da editorial, adiantos que aparecían con demasiada frecuencia,

freqüència, sobretot si sabies els escassos títols que el pare, tot i l'amistat i complicitat amb en Torga, li havia publicat.

El respecte i una por irracional, incontrolable, a la casa familiar van fer que em quedés a dormir a la impremta, en una petita cambra que el pare utilitzava durant les èpoques de molta feina. Em portaven el menjar d'un bar proper i el resultat va ser que a penes vaig sortir de la impremta durant els tres llargs dies que va durar l'escorcoll. L'última nit, cansada i deprimida per la tasca que m'havia estat imposada, pels escassos fruits d'una recerca sense objectius, vaig decidir guardar a la bossa el sobre que acabava de descobrir pegat a sota de l'escriptori. «Per a la meua filla Maria Maviñais», així sempre, sense el cognom de la mare, «per obrir només en el cas de la meua mort. Federico Maviñais». El missatge exterior era ben clar i semblava protegir una carta personal molt voluminosa; no volia obrir-la en aquella penombra de vides perdudes i vaig tancar els finestrons per tornar el local al seu estat originari; poc després sortia de la impremta pensant que el sobre contindria importants revelacions, que el pare hi hauria vessat els seus sentiments per suportar la meua absència.

A l'exterior, la nit em va semblar molt agradable. Durant el meu tancament l'hivern s'havia deixat arrossegar per la força de la primavera i l'ambient era fresc i càlid alhora. Vaig baixar per la Rúa Traviesa fins a la Praza do Campo i, en arribar, hi vaig veure que algunes persones passejaven i les terrasses no semblaven tan desertes. La votació del Parlament s'havia suspès per temps indeterminat; ho havia sentit en la vella ràdio Steenwod que el pare sempre tenia engegada. També informava que el primer ministre havia demanat temps per a estudiar la proposta de l'oposició: un govern de consens per enfrontar tots plegats l'onada anexionista que l'Estat Dominant havia sabut promoure amb tant d'encert. En Luís Torga Branco havia previst una cosa semblant en la seva novel·la *Os feitos de abril*, on un país desnortat mirava el futur sense resoldre els seus orígens. Ara, vaig pensar, també és l'abril i jo em sento tan perduda com els personatges d'aquell llibre.

Potser el meu propòsit era trobar l'escriptor a la terrassa del Casanova, o de l'Astoria, però el sentiment contradictori que em provocava el sobre era molt intens. Volia obrir-lo, conèixer el seu contingut i, alhora, em sentia incapaç d'enfrontar-me a la pèrdua que suposaria la seva lectura. Aquelles eren les últimes paraules d'en Maviñais, l'editor que va

sobre todo se sabía-los escasos títulos que o meu pai, a pesar da amizade e complicitade con Torga, lle publicara.

O respecto e un medo irracional, incontrolable, á casa familiar fixeron que quedase a durmir na imprenta, nun pequeno cuarto que o meu pai utilizaba durante as épocas de moito traballo. Levábanme a comida dun bar próximo e o resultado foi que a penas saín da imprenta durante os tres longos días que durou a busca. A última noite, cansa e deprimida polo labor que me fora imposto, polos escasos froitos dunha investigación sen obxectivos, decidín gardar no bolso o sobre que acababa de descubrir pegado debaixo do escritorio. «Para a miña filla María Maviñais», así sempre, sen o apelido da nai, «para abrir só no caso da miña morte. Federico Maviñais». A mensaxe exterior era moi clara e parecía protexer unha carta persoal moi voluminosa; non quería abrila naquela penumbra de vidas perdidas e pechei as xanelas para devolve-lo local ó seu estado orixinario; pouco despois saía da imprenta pensando que o sobre contería importantes revelacións, que o meu pai vertera alí os seus sentimentos para atura-la miña ausencia.

No exterior, a noite pareceume moi agradable. Durante o meu encerro o inverno deixárase arrastrar pola forza da primavera e o ambiente era fresco e cálido asemade. Baixei pola Rúa Traviesa ata a Praza do Campo e, ó chegar, vin que algunhas persoas paseaban e as terrazas non parecían tan desertas. A votación do Parlamento suspendérase por tempo indeterminado; escoitárao na vella radio Steenwod que o meu pai sempre tiña prendida. Tamén informaba de que o primeiro ministro pedira tempo para estudia-la proposta da oposición: un goberno de consenso para afrontar todos xuntos a ondaxe anexionista que o Estado Dominante soubera promover con tanto acerto. Luís Torga previra unha cousa semellante na súa novela *Os feitos de abril*, onde un país desnortado miraba o futuro sen resolve-las súas orixes. Agora, pensei, tamén é abril e eu síntome tan perdida coma os personaxes daquel libro.

Quizais o propósito era atopar o escritor na terraza do Casanova, ou do Astoria, pero o sentimento contradictorio que me provocaba o sobre era moi intenso. Quería abri-lo, coñece-lo seu contido e, ó tempo, sentíame incapaz de enfrontarme á perda que suporía a súa lectura. Aquelas eran as derradeiras palabras de Maviñais, o editor que mar-

marcar una época, les últimas paraules posibles d'un home que a més a més era el meu pare. Després tan sols em quedarien, més que mai, la solitud i la distància. Mentre passejava sota els porxos, pendent de la petita bullícia que hi tenia lloc, em descobria pensant que tot just era l'ocasió per posar fi a aquella recerca. Ja havia trobat l'últim missatge del pare. Quina importància podien tenir la resta dels papers?

Vaig caminar a poc a poc, protegida per aquelles cases porticades que concentraven la vida nocturna de Brigantium; una vida més aviat silenciosa, amagada, com sempre passa amb les velles ciutats. El vaig veure aleshores. Estava assegut a la terrassa del Casanova, igual que el primer dia, fidel als seus principis, i l'envoltaven deu o potser dotze joves. De seguida vaig entendre que havia succeït alguna cosa. Potser la nostra conversa havia despertat la seva consciència cívica, tal vegada li havia fet entendre l'important paper que, després de tants anys d'exili voluntari, estava cridat a desenvolupar. Tot i que ja no era necessari, en Luís Torga em va mirar amb interès i no va trigar a aixecar una cella i esbossar un somriure més significatiu que qualsevol paraula. Em vaig alegrar molt. I em vaig descobrir abraçant la bossa de mà, com si volgués agrair al pare que hagués amagat el sobre amb tanta cura, tanta que no m'havia estat possible trobar-lo fins aquella nit.

El meu primer impuls va ser ocupar una taula molt propera al grup, deixar que la influència benigna que emanava d'aquella reunió em traspassés, però un sobtat sentit del pudor em va ajudar a contenir-me. Ens havíem dit moltes coses durant la trobada anterior, però no havíem fet cap menció del que sens dubte era més essencial per a nosaltres. La meua insistència podia ser mal rebuda, potser entendre's com un retret o com un setge al passat ben lluny de les meves intencions. Vaig prendre la decisió d'asseure'm una mica apartada de tots ells, a la terrassa de l'Astoria, on només podria sentir el seu guirigall, la vitalitat i l'optimisme que transmetien a la Praza do Campo.

Vaig demanar una truita de ceba i patata, com tantes vegades feia el pare després d'un esgotador dia de feina a la impremta, i vaig treure el sobre de la bossa mentre l'acaronava amb els dits, potser volent descobrir el seu contingut sense l'acte inevitable de la lectura. Per a veure en Luís Torga i el seu grup havia de girar el cap lleument, i així ho vaig fer mentre esquinçava amb molt de compte el paper

cou unha época, as derradeiras palabras posibles dun home que ademais era o meu pai. Despois tan só me quedarían, máis ca nunca, a soidade e a distancia. Mentres paseaba baixo os soportais, pendente do pequeno boureo que alí había, descubríame pensando que precisamente era a ocasión para poñer fin a aquela investigación. Xa encontrara a derradeira mensaxe do meu pai. ¿Que importancia podían te-lo resto dos papeis?

Camiñei de vagariño, protexida por aquelas casas porticadas que concentraban a vida nocturna de Brigantium; unha vida máis ben silandeira, agachada, como sempre pasa coas velles cidades. Vino entón. Estaba sentado na terraza do Casanova, igual có primeiro día, fiel ós seus principios, e rodeábano dez ou doce mozos. De seguida entendín que sucedera algunha cousa. Quizais a nosa conversa despertara a súa conciencia cívica, tal vez lle fixera entende-lo importante papel que, despois de tantos anos de exilio voluntario, estaba chamado a desenvolver. Aínda que xa non era necesario, Luís Torga míroume con interese e non tardou en levantar unha cella e esbozar un sorriso máis significativo ca calquera palabra. Aledeime moito. E descubrínme abrazando o bolso, como se quixese agradecerlle ó meu pai que escondese o sobre con tanto esmero, tanto que non me fora posible atopalo ata aquela noite.

O meu primeiro impulso foi ocupar unha mesa moi próxima ó grupo, deixar que a influencia benigna que emanaba daquela reunión me traspassase, pero un súpeto sentido do pudor axudoume a conterme. Dixerámonos moitas cousas durante o encontro anterior, pero non fixeramos ningunha mención ó que sen dúbida era o máis esencial para nós. A miña insistencia podía ser mal recibida, quizais entenderse como un reproche ou como un asedio ó pasado moi arredado das miñas intencions. Tomei a decisió de sentar un chisco apartada de todos eles, na terraza do Astoria, onde só podería escoita-lo seu rebumbio, a vitalidade e o optimismo que lle transmitían á Praza do Campo.

Pedín unha tortilla de cebola e patata, como tantas veces facía o meu pai tras un esgotador día de traballo na imprenta, e saquei o sobre do bolso mentres o acarriaba cos dedos, quizais querendo descubri-lo seu contido sen o acto inevitable da lectura. Para ver a Luís Torga e o seu grupo tiña que xira-la cabeza lixeiramente e así o fixen mentres rachaba con moito coidado o papel vello e

vell i esgrogueït. El seu secret, uns documents amb segells oficials i la capçalera d'un prestigiós advocat de la ciutat, va fer que se me n'anés la gana. El pare hi havia desat el seu testament. No hi havia cap nota adreçada a la meua persona, ni papers manuscrits ni unes paraules pòstumes. Només aquelles disposicions escrites amb la fredor de l'expressió sense vida.

Em llegava la impremta tot i saber que era imprescindible vendre-la per a pagar els seus deutes i també una pòlissa de segurs, per una quantitat que ara, deu anys després de redactada, resultava més aviat ridícula. Vaig saber aleshores que des de feia molt de temps el negoci s'havia convertit en un simple passatemps, que l'interès dels habitants de Ligàcia cap a les editorials que publicaven en la seva pròpia llengua havia anat minvant a mesura que avançava el procés de la independència. Vaig sentir que la meua solitud es feia encara més intensa, que el sentiment de traïció que m'havia acompanyat durant aquells anys adquiria tota la seva intensitat. Però també vaig saber que res no hauria canviat amb la meua tornada després d'un temps prudencial. De sobte, aquella conversa que en Luís Torga Branco mantenia molt a prop de la meua absoluta decepció passava a ser l'únic important. Però ells eren del tot aliens als meus sentiments, com feia anys, quan el meu pare havia decidit allunyar-me de Ligàcia, no sense abans trencar les seves relacions d'amistat amb en Torga...

Aquell Luís Torga Branco que tant havia condicionat la meua existència es va apropar a la taula mentre els seus joves amics discutien amb exaltació, ja tots drets, disposats a marxar. «Maria, hem pensat d'anar a sopar alguna cosa. Que vol venir?», va dir tot i haver vist la truita, ja freda i sense vida, al damunt de la taula. Li vaig respondre que no, vaig argumentar que estava cansada, que potser un altre dia quan no l'envoltessin tants admiradors. Ell només va somriure, s'hi va acostar i em va fer un petó al front sense acomiadar-se.

En pocs dies vaig tenir la sort de vendre la impremta i pagar els deutes més urgents. També em vaig posar en contacte amb la resta dels creditors, però cap d'ells no es va creure la meua intenció de pagar els comptes d'en Federico Maviñais; pensaven que me n'aniria i que tampoc aquesta vegada cobrarrien. Per altra banda, algunes de les empreses havien desaparegut feia temps, i sens dubte no hi esperaven res. Van ser dies una mica desesperants que només la meua experiència en ges-

amarelecido. O seu segredo, uns documentos con selos oficiais e a cabeceira dun prestixioso avogado da cidade, fixo que se me fose o apetito. O meu pai gardara alí o seu testamento. Non había ningunha nota dirixida á miña persoa, nin unhas palabras póstumas. Só aquelas disposicións escritas co frío da expresión sen vida.

Deixábame a imprenta aínda sabendo que era imprescindible vendela para paga-las súas débedas e tamén unha póliza de seguro, por unha cantidade que agora, dez anos despois de redactada, resultaba máis ben ridícula. Souben entón que desde había moito tempo o negocio se convertera nun simple pasatempo, que o interese dos habitantes de Ligàcia cara ás editoriais que publicaban na súa propia lingua minguara a medida que avanzaba o proceso da independencia. Sentín que a miña soidade se facía aínda máis intensa, que o sentimento de traizón que me acompañara durante aqueles anos adquiría toda a súa intensidade. Pero tamén souben que nada cambiaría co meu retorno despois dun tempo prudencial. Subitamente, aquela conversa que Luís Torga Branco mantiña moi preto da miña absoluta decepción pasaba a ser-lo único importante. Pero eles estaban completamente alleos ós meus sentimentos, como había anos, cando o meu pai decidira apartarme de Ligàcia, non sen antes rompe-las súas relacións de amizade con Torga...

Aquel Luís Torga Branco que tanto condicionara a miña existencia achegouse á mesa mentres os seus amigos mozos discutían con exaltación, xa todos ergueitos, dispostos a marchar. «María, pensamos ir cear algo. ¿Quere vir?», díxo aínda vendo a tortilla xa fría e sen vida, sobre a mesa. Respondílle que non, argumentei que estaba cansada, que quizais outro día cando non o arrodeasen tantos admiradores. El só sorriu, achegouse e deume un bico na fronte sen despedirse.

En poucos días tiven a sorte de vende-la imprenta e paga-las débedas máis urgentes. Tamén me puxen en contacto co resto dos acredores, pero ningún deles creu na intenció de paga-las contas de Federico Maviñais; pensaban que marcharía e que tampouco desta vez cobrarían. Por outra parte, algunhas das empresas desapareceran había tempo, e sen dúbida non esperaban nada. Foron días un pouco desesperantes que só a miña experiencia en xes-

tió empresarial em va ajudar a superar amb èxit. La meua tasca a la ciutat havia conclòs.

Tot just una setmana abans que havia fet el trajecte contrari quan el taxi corria per aquella carretera plena de curves, camí de l'aeroport. Mentre deia adéu a la petita ciutat de Brigantium, aquell matí que semblava suspès en la boira que cobria la visió del poble des de l'Espenuca, pensava que el retorn a Madrid em capficaria de nou en la meua feina, enterraria una vegada més el passat en el territori dels somnis.

Durant un temps va ser així. En rares ocasions recordava a Luís Torga. Només de vegades quan llegia als diaris, sempre unes poques línies amb informació esquemàtica, que alguns grups intel·lectuals s'oposaven a la reintegració de Ligàcia a l'Estat Dominant. Però eren lectures dissimulades, sovint mentre esmorçava al bar de l'empresa, moments abans de tornar a l'oficina fins a les nou o les deu de la nit. Durant el meu escàs temps lliure passejava pel Retiro o sortia de compres per acondicionar el petit apartament que, després d'anys de recerca, havia trobat a La Castellana. Em veia a mi mateixa com una renoca i pensava que tenia l'obligació de preparar-me una jubilació còmoda.

Potser hauria trigat anys a tornar-hi, i també és possible que ni se m'hagués passat pel cap. Però un matí, quan gairebé feia un any de la mort del pare, vaig trobar aquella notícia a les necrològiques: «La mort de l'escriptor Luís Torga Branco commociona el món intel·lectual ligacià.» Eren a penes unes línies en un diari madrileny, i només feien esment de les seves escasses obres traduïdes al castellà. Cap referència a novel·les com *Fuxir da mar* o *Historia do home afastado*, ni a l'excel·lent llibre de viatges *O interior da Pampa*, que tant i tan bé definien la seva personalitat d'escriptor transhumant. En Luís Torga havia mort de cop durant un míting del Moviment Fillos da Lua, fundat per ell mateix i principal artífex del referèndum que el govern s'havia vist obligat a convocar. La pressió de l'escriptor i els seus correligionaris havia aconseguit forçar aquella consulta prèvia a qualsevol decisió del Parlament de Ligàcia.

No dubtava pas que el director s'empiparia, quan li digués d'agafar-me uns dies de vacances. Fins i tot era possible que volgués acomiadar-me pel meu atreviment al bell mig del desembre. Però de seguida vaig entendre que no m'importava gens, que en realitat tampoc no em preocupava perdre una feina per la que tant havia lluitat. Em va sorprendre la claredat del meu cervell aquell

tió empresarial me axudou a superar con éxito. O meu labor na cidade terminara.

Xusto unha semana antes de que fixese o trajecto contrario, cando o taxi corria por aquela estrada chea de voltas, camiño do aeroporto. Mentres dicía adeus á pequena cidade de Brigantium, aquela mañá que parecía suspendida na néboa que cubría a visión da vila desde a Espenuca, pensaba que o retorno a Madrid me centraría de novo nas miñas ocupacións, enterraría unha vez máis o pasado no territorio dos soños.

Durante un tempo foi así. En rares ocasións recordaba a Luís Torga. Só ás veces cando lía nos diarios, sempre unhas poucas liñas con información esquemática, atopaba que algúns grupos intelectuais se opunían á integración de Ligàcia no Estado Dominante. Pero eran lecturas disimuladas, a miúdo mentres xantaba no bar da empresa, momentos antes de volver á oficina ata as nove ou as dez da noite. Durante o meu escaso tempo de lecer paseaba polo Retiro ou saía de compras para acondiciona-lo pequeno apartamento que, despois de anos de busca, encontrara na Castellana. Viame a min mesma como unha solteirona e pensaba que tiña a obriga de preparar unha xubilación còmoda.

Quizais tardaría anos en volver alí e tamén era posible que nin me pasase pola cabeza. Pero unha mañá, cando case había un ano da morte do meu pai, encontrei aquela noticia nas necroloxías: «A morte do escritor Luís Torga Branco conmociona o mundo intelectual ligaciano.» Eran a penas unhas liñas nun diario madrileño, e só facían mención ás súas escasas obras traducidas ó castelán. Ningunha referencia a novelas como *Fuxir da mar* ou *Historia do home afastado*, nin ó excelente libro de viaxes *O interior da Pampa*, que tanto e tan ben definían a súa personalidade de escritor transhumante. Luís Torga morrera de súpeto durante un mitin do Movimento Fillos da Lúa, fundado por el mesmo e principal artífice do referendo que o goberno se vira obrigado a convocar. A presión do escritor e os seus correligionarios conseguira forzar aquela consulta previa a calquera decisió do Parlamento Ligaciano.

Non dubidaba de que o director se anoxaría, cando lle falase de tomar uns días de vacacións. Incluso era posible que quixese despedirme polo meu atrevimento xusto a mediados de decembro. Pero de seguida entendín que non me importaba nada, que en realidade tampouco me preocupaba perder un traballo polo que tanto loitara. Sorprendeume a claridade do meu cerebro aquela

matí. Vaig entrar a l'oficina del director sense anunciar-me i li vaig comunicar la meva decisió de deixar la feina, aleshores ja pensava que durant un temps indefinit. La seva sorpresa va ser enorme, jo estava considerada com una de les millors venedores de l'empresa i, sens dubte, mentre l'ascensor descendia camí de la meva llibertat, el meu cap encara no hauria trobat cap resposta adequada a la situació. Quan vaig sortir al carrer i vaig deixar el maletí d'executiva al costat de l'escultura d'en Barceló, em vaig adonar que potser ja no hi tornaria i, si era així, els meus antics companys haurien de fer molts números per mirar de resoldre les clausules del meu contracte.

Des d'aquell instant em vaig sentir diferent. Pensava que havia arribat l'hora de Maria Maviñais, que tot el que havia viscut fins aleshores només era un ajornament per enfrontar-me amb la necessària maduresa al meu destí. Vaig tornar a Brigantium una setmana després, no sense abans posar en mans d'una agència immobiliària el meu esplèndid apartament. Vaig encarregar que el lloguessin; una manera com qualsevol altra de cobrir-me les esquenes, igual que l'acord al que havia arribat finalment amb el meu cap: dos mesos de vacances i, a la meva tornada, l'ascens a un lloc de més responsabilitat. No l'ocuparia mai, però em vaig divertir jugant amb ells. Penso que sentia el desig de venjar-me. Potser no m'havien tingut sempre ficada a la butxaca?

Les meves certeses trontollaren quan em vaig veure de nou a la Praza do Campo, a Brigantium. Hi havia tornat, però ni el pare ni en Luís Torga existien ja. Res ni ningú em marcava el camí a seguir. Així, hauria estat més lògic viatjar directament a Compostel·la, on havien donat sepultura a l'autor de *Ligàcia futurista*, un compendi de tot allò que el país devia aprendre si volia ocupar el seu lloc al segle XXI. Però des de la meva sortida de Madrid m'havia proposat obeir només els meus impulsos, deixar fer a l'altra Maria Maviñais, la que s'havia mantingut a l'ombra durant tant de temps. Havia estat per un d'aquells rampells que ara em trobava a Brigantium. I quina altra cosa podia fer sinó dirigir-me a la terrassa del Cafè Casanova?

Esperava veure-hi aquell cambrer confident del pare, però em va atendre un jove inexpert i tremolenc. Vaig demanar cafè sol i un tall de pastís: era massa d'hora per alguna cosa més forta. Els diaris,

mañá. Entrei na oficina do director sen anunciar-me e comuniquéille a miña decisión de deixa-lo traballo, daquela xa pensaba que durante un tempo indefinido. A súa sorpresa foi enorme, eu estaba considerada como unha das mellores vendedoras da empresa e, sen dúbida, mentres o ascensor descendía camiño da miña liberdade, o meu xefe aínda non atopara ningunha resposta axeitada á situación. Cando saín á rúa e deixei o maletín de executiva ó lado da escultura de Barceló, decateime de que quizais xa non volvería e, se era así, os meus antigos compañeiros farían moitos números para tratar de resolve-las cláusulas do meu contrato.

Desde aquel instante sentínme diferente. Pensaba que chegara a hora de María Maviñais, que todo o que vivira ata entón só era unha dilación para enfrontarme coa necesaria madurez ó meu destino. Volvín a Brigantium unha semana despois, non sen antes poñer en mans dunha axencia inmobiliaria o meu espléndido apartamento. Encarguei que o alugasen; unha maneira coma calquera outra de me cubri-las costas, igual có acordo ó cal chegara finalmente co meu xefe: dous meses de vacacións e, ó meu regreso, o ascenso a un posto de máis responsabilidade. Non o ocuparía nunca, pero divertínme xogando con eles. Penso que sentía o desexo de vingarme. ¿Quizais non me tiveran sempre coa alma no papo?

As miñas certezas tremeron cando me vin de novo na Praza do Campo, en Brigantium. Volvera alí, pero nin o meu pai nin Luís Torga existían xa. Nada nin ninguén me marcaba o camiño a seguir. Así sería máis lóxico viaxar directamente a Compostela, onde deran sepultura ó autor de *Ligàcia futurista*, un compendio de todo aquilo que o país debía aprender se quería ocupa-lo seu lugar no século XXI. Pero desde a miña saída de Madrid propuxérame obedecer unicamente os meus impulsos, deixar facer á outra María Maviñais, a que se mantivera na sombra durante tanto tempo. Fora por unha daquelas arroutadas pola que agora me atopaba en Brigantium. ¿E que outra cousa podería facer se non dirixirme á terraza do cafè Casanova?

Esperaba ver alí aquel camareiro confidente do meu pai, pero atendeume un mozo inexperto e vacilante. Pedín cafè negro e un anaco de pastel: era demasiado cedo para algo máis forte. Os xor-

una setmana després, anaven plens d'articles sobre la mort d'en Luís Torga Branco. De cop s'havia tornat imprescindible! Potser a ell li hauria sorprès tanta popularitat, tal vegada hauria dit amb la seva ironia característica que exaltaven el polític, no pas l'escriptor que sempre havia lluitat per representar. Però el cert era que tots lloaven la seva figura. Les pàgines de *O Correo* apuntaven que des de Castella el país no havia conegut un cervell tan lúcid; *A Voz de Ligácia* demanava un homenatge públic des de les institucions; *A Nosa Terra*, més conclouent, opinava que l'únic homenatge possible era ajornar *sine die* la discussió d'aquella llei del govern conservador que proposava tornar al si de l'Estat Dominant.

Era un bon començament, com aquell café tebi que em restituïa les forces en un dia agitat i confús. Vaig decidir tranquil·litzar-me, pensar una estratègia per entrar amb bon peu en el Movimento Fillos da Lua; els diria que era la filla d'en Maviñais, d'en Federico Maviñais, l'editor que s'havia arruïnat perquè creia en el seu país per damunt de totes les coses. Potser assoliria aviat un lloc de privilegi, tal vegada em seria permès prendre decisions. Qui millor que jo coneixia les teories d'en Luís Torga, les seves idees per al progrés de Ligácia, els punts dèbils mai no confessats dels seus escrits? De cop i volta em sentia de nou a casa. Mirava la gent que comprava al mercat, l'estàtua dels germans Gaviria, l'inmens edifici de l'Arquivo Xeral de Ligácia que mai no havia vist complert el seu destí. Era aquell un punt d'inflexió en la meua vida, i jo ho sabia. Però encara més necessari era que tots s'adonessin de com la mort d'en Torga suposava la culminació d'una etapa. Ligácia devia complir el seu paper i llançar-se de nou al món, des de l'optimisme, sota una política i uns polítics nous.

Aleshores es va presentar aquell cambrer a qui el pare tractava com un testimoni privilegiat dels últims cinquanta anys. Vam bescanviar les nostres mirades mentre ell servia una taula llunyana. Poc més tard ja el tenia al davant, amb la seva armilla desgastada pels rentats diaris, el somriure amable, les maneres d'un altre temps. Em va saludar, tot i que als seus ulls podia llegir els dubtes que albergava respecte de la meua identitat. Li vaig dir que estava servida, però ell no se n'anava. De cop i volta em va fer aquella pregunta...

– Disculpi, però... Vostè no era amiga d'en Luís Torga?

nais, unha semana despois, ían cheos de artigos sobre a morte de Luís Torga Branco. ¡De repente volvérase imprescindible! Quizais a el lle soprendería tanta popularidade, tal vez diría coa súa ironía característica que exaltaban o político, para nada o escritor que sempre loitara por representar. Pero o certo era que todos loaban a súa figura. As páxinas de *O Correo* apuntaban que desde Castella o país non coñecera un cerebro tan lúcido; *A Voz de Ligácia* reclamaba unha homenaxe pública desde as institucións; *A Nosa Terra*, máis determinante, opinaba que a única homenaxe posible era atrasar *sine die* a discusión daquela lei do goberno conservador que propuña volver ó seo do Estado Dominante.

Era un bo comezo, como aquel café morno que me devolvía as forzas nun día axitado e confuso. Decidín tranquilizarme, pensar unha estratexia para entrar con bo pé no Movimento Fillos da Lúa; diríalles que era a filla de Maviñais, de Federico Maviñais, o editor que se arruïnara porque cría no seu país por enriba de tódalas cousas. Quizais lograría pronto un posto de privilexio, tal vez se me permitiría tomar decisións. ¿Quen mellor ca min coñecía as teorías de Luís Torga, as súas ideas para o progreso de Ligácia, os puntos dèbiles pero non confesados dos seus escritos? De súpeto sentíame de novo na casa. Miraba a xente que compraba no mercado, a estatua dos irmáns Gaviria, o inmenso edificio do Arquivo Xeral de Ligácia que nunca vira cumprido o seu destino. Era aquel un punto de inflexión na miña vida, e eu sabía. Pero aínda máis necesario era que todos entendesen como a morte de Torga supuña a culminación dunha etapa. Ligácia debía cumprir-lo seu papel e lanzarse de novo ó mundo, desde o optimismo, baixo unha política e uns políticos novos.

Entón presentouse aquel camareiro a quen o meu pai trataba como unha testemuña privilexiada dos últimos cincuenta anos. Trocámo-las nosas olladas mentres el servía unha mesa afastada. Pouco máis tarde xa o tiña diante co seu mandil desgastado polas lavaduras cotiás, o sorriso amable, as maneiras doutro tempo. Saudoume, aínda que nos seus ollos podía le-las dúbidas que albergaba respecto á miña identidade. Díxenlle que estaba servida, pero el non marchaba. De súpeto fíxome aquela pregunta...

– Desculpe, pero... ¿Vostede non era amiga de Luís Torga?

- És clar que sí! -li vaig respondre amb orgull, alegrant-me perquè fos així.
 - Aleshores sabrà que ha mort. Ha estat una llàstima en aquests moments.
 - Sí, però vostè sap que hi haurà d'altres, i completaran la seva obra. No és cert?
 - Té tota la raó. Però jo ja sóc molt vell i potser no arribaré a veure-ho -volia introduir alguna cosa, una frase de condol, però no em va deixar-. Per a mi era un gran plaer veure'l reunit amb els seus col·laboradors, tot just en aquesta taula que vostè ha triat avui.
 - Celebro que fos així, vostè sembla una bona persona.
 - No cregui, tan sols sóc un cambrer, però he llegit una mica. I, en Torga... Sap que també escribia? -a aquell home li brillaven els ulls i vaig pensar que molts altres haurien de prendre exemple del seu entusiasme-, per les nits s'asseia en aquesta taula i escribia una novel·la.
 - Una novel·la? -vaig preguntar, contagiada pel seu entusiasme tot i que tampoc no em feia falta.
 - Sí. En Torga deia que era molt important per a ell i que li devia aquell últim esforç a algú molt estimat.
 - No li va dir sobre què tractava?
 - No, mai no ho va fer. Si li vaig preguntar alguna vegada, ell sempre em parlava d'altres coses, de l'estranya naturalesa del desig, de la necessitat de tenir sempre present quin és el nostre origen. En una ocasió va dir que feia molt de temps que volia escriure aquella novel·la però que se sentia obligat a parlar amb la persona que se l'havia inspirat. Només... Deixí'm que ho recordi... Només vaig veure el títol una vegada, va ser mentre en Torga es va aixecar per anar al servei i em va encarregar que vigiléss la seva taula. Era un nom de dona: Maria... *Maria Maviñais*. Aquest devia ser; si més no era el que figurava en la portada. Li diu alguna cosa? A Brigantium hi va viure un Maviñais, un impresor amb mala sort i cor d'àngel. També venia sovint, sempre capmoix, sempre lamentant la pèrdua de la seva filla. Creu que pot tenir a veure amb la novel·la?
- Però jo no podia respondre. Les paraules del vell cambrer m'havien deixat muda. En Torga escribia sobre mi poc abans de morir! Em van assaltar tot tipus de preguntes: Com s'havia atrevit a escriure
- ¡Xaora que sí!- respondinlle con orgullo, alegrándome porque fose así.
 - Entón saberá que morreu. Foi unha mágoa nestes momentos.
 - Si, pero vostede sabe que haberá outros, e completarán a súa obra. ¿Non sí?
 - Ten toda a razón. Pero eu xa vou moi vello e quizais non chegarei a velo -quería introducir algo, unha frase de consolo, pero non me deixou-: para min era un gran pracer velo reunido cos seus colaboradores, precisamente nesta mesa que vostede elixiu hoxe.
 - Celebro que fose así, vostede parece unha boa persoa.
 - Non crea, tan só son un camareiro, pero lin unha migalla. E, Torga... ¿Sabe que tamén escribía? -a aquel home brillábanlle os ollos e pensei que moitos outros haberían de tomar exemplo do seu entusiasmo-, polas noites sentaba nesta mesa e escribía unha novela.
 - ¿Unha novela? -preguntei, contagiada polo seu entusiasmo aínda que tampouco me facía falta.
 - Si. Torga dicía que era moi importante para el e que lle debía aquel íntimo esforzo a alguén moi querido.
 - ¿Non lle dixo sobre qué trataba?
 - Non, nunca o fixo. Se llo preguntei algunha vez, el sempre me falaba doutras cousas, da estraña natureza do desexo, da necesidade de ter sempre presente cal é a nosa orixe. Nunha ocasión dixo que había moito tempo que quería escribir aquela novela pero que se sentía obrigado a falar coa persoa que lla inspirara. Soamente.... Déixeme que o recorde.... Soamente vin o título unha vez, foi mentres Torga se ergueu para ir ó servicio e me encargou que vixiase a súa mesa. Era un nome de muller: María... *Maria Maviñais*. Ese debía ser; polo menos era o que figuraba na portada. ¿Dille algunha cousa? En Brigantium viviu un Maviñais, un impresor con mala sorte e corazón de anxo. Tamén viña a miúdo, sempre desalentado, sempre lamentando a ausencia da súa filla. ¿Cre que pode ter que ver coa novela?
- Pero eu non podía responder. As palabras do vello camareiro deixáranme muda. ¡Torga escribía sobre min pouco antes de morrer! Asaltáronme dous tipos de preguntas: ¿Como se atrevera a escri-

aquella novel·la? Què hi explicava? On era? L'home, davant la meua perplexitat o potser per l'avís oportú d'una parella que acabava d'asseure's tres taules més enllà, em va deixar. No importava; jo sabia que era tot el que podia dir-me i que, si havia més coses, ell estava disposat a ser-ne un guardià fidel. Com creure que no em coneixia, que el pare no li havia explicat mai els motius de la meua fugida? Però en Torga, una vegada més, havia guanyat, a pesar de la seva mort, a pesar de la indignació del pare quan va descobrir les seves pretensions cap a una noia massa tendra per a no sentir-se enlluernada amb les seves paraules. Però que poc importaven les escenes del passat quan ja no podies reunir els protagonistes!

Plena de dubtes, vaig pujar a poc a poc la pendent que conduïa a la ciutat vella. Potser hauria de viatjar a Compostel·la, trobar la família de l'escriptor, saber què havia passat amb la novel·la? Com podia continuar vivint sense conèixer el destí que en Torga m'havia imaginat? O tal vegada fos només un altre dels seus paranyos, dels jocs continus que inventava, només per a mi...

– Qui es perd a la selva sense preocupar-se pel que ha deixat enrere?

De cop i volta vaig sentir una música estranya que sortia del meu interior. Era el telèfon mòbil; incongruent, del tot inoportú davant d'aquella casa en obres de la qual uns obrers retiraven el cartell que anunciava la impremta Maviñais. Em telefonaven de Madrid; vaig llegir el número personal del meu director marcat a la petita pantalla. Jo no podia saber quina era la meua missió en aquella ciutat que s'esforçava a desfer-se del passat, però potser el temps em donaria les respostes. Mentrestant, el meu mòbil ja no em cridava, enterrat sota el torrent de runes que els obrers vessaven a l'enorme contenidor. Ara seria jo la que faria la pròxima trucada.

(L'Horta Sud, 1995-1999)

bir aquela novela? ¿Que explicaba nela? ¿Onde estaba? O home, ante a miña perplexidade ou quizais polo aviso oportuno dunha parella que acababa de sentar tres mesas máis alá, deixoume. Non importaba; eu sabía que era todo o que podía dicirme e que, se había máis cousas, el estaba disposto a ser un garda fiel. ¿Como crer que non me recordaba, que o meu pai non o reprobara nunca pola miña fuxida? Pero Torga, unha vez máis gañara, a pesar da súa morte, a pesar da indignación do meu pai cando descubriu as súas pretensións cara a unha moza demasiado tenra para non sentirse engaiolada polas súas palabras. ¿Pero que pouco importaban as escenas do pasado cando xa non podías reuni-los protagonistas!

Chea de dúbidas, subín pouco a pouco a costa que conducía á cidade vella. ¿Quizais había de viaxar a Compostela, encontra-la familia do escritor, saber qué pasara coa novela? ¿Como podía continuar vivindo sen coñece-lo destino que Torga imaxinara para min? Ou tal vez fose outro dos seus enxeños, dos xogos continuos que inventaba, só para min...

– ¿Quen se perde na selva sen preocuparse polo que deixou atrás?

De súpeto sentín unha música estraña que saía do meu interior. Era o telèfono móbil; incongruente, inoportuno de vez diante daquela casa en obras da cal uns albaneis retiraban o cartel que anunciaba a impremta Maviñais. Telefonábanme de Madrid; lin o número persoal do meu director marcado na pequena pantalla. Eu non podía saber cal era a miña misión naquela cidade que se esforzaba en desfacerse do pasado, pero quizais o tempo me daría as respostas. Namentres, o meu móbil xa non me chamaba, enterrado baixo a morea de cascallo que os albaneis botaban no enorme depósito do lixo. Agora sería eu a que faría a próxima chamada.

Traducción: J. M. Ribera
A. Acuña

Nota: Sobre a relación de X. R. Trigo con Galicia, véxase o nº 2 de *Madrigal*, 1999, pp. 121-125